

Проблемні питання використання криміналістичного аналізу під час розслідування злочинів

Олена Александренко *

* Канд. юрид. наук, доц., Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2592-7593>, e-mail: nmi2@naiau.kiev.ua

DOI: 10.32353/khrife.2.2022.06 УДК 343.98

Надійшло 06.06.2022 / Рецензовано 16.06.2022 / Прийнято до друку 17.06.2022 /
Доступно онлайн 30.06.2022

Мета роботи — розглянути можливості застосування методу криміналістичного аналізу в розкритті й розслідуванні злочинів, визначити проблемні питання та шляхи оптимізації зазначеної діяльності правоохоронних органів. Особливу увагу приділено напрямам і можливостям використання криміналістичного аналізу для розкриття та розслідування злочинів. Наведено позитивні приклади застосування у слідчій практиці криміналістичного аналізу з метою розкриття й розслідування злочинів, а також окреслено недоліки цього методу. Відзначено ефективність розглядуваного методу та його доступність. Обґрунтовано необхідність використання криміналістичного аналізу в поєднанні з іншими аналітичними методами. Визначено проблемні питання застосування методу криміналістичного аналізу, запропоновано шляхи їх вирішення. Зауважено необхідність належного методичного забезпечення використання криміналістичного аналізу в розслідуванні злочинів. Акцентовано увагу на тому, що використання криміналістичного аналізу потребує поінформованості про його можливості — зокрема, певного рівня знань і навичок застосування цього методу під час розслідування, набуття досвіду послуговування його результатами на практиці, а також відповідних літератури й методичних рекомендацій і доступу до них усіх працівників правоохоронних органів, які займаються розкриттям та розслідуванням злочинів. Наголошено на необхідності комплексного розв'язання проблеми методичного забезпечення використання криміналістичного аналізу всіма зацікавленими державними органами із залученням необхідного наукового потенціалу для проведення відповідних досліджень і підготовки практичних рекомендацій

з метою забезпечити належні умови для ефективного розкриття та розслідування злочинів.

Ключові слова: криміналістика; криміналістичний аналіз; розслідування злочинів; методичне забезпечення; серійні вбивства; сексуальні маніяки; слідчі версії.

*Аналіз — дроблення системи на частини — дає нам знання, а синтез — об'єднання елементів у ціле — дає розуміння.
Джозеф О'Коннор*

Постановка наукової проблеми

Проблема застосування криміналістичного аналізу під час розкриття та розслідування злочинів актуальна до сьогодні, а наука криміналістика відчуває певний брак зацікавленості вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків її розв'язанням. Практично відсутні дисертації, монографії, інші наукові дослідження, а також відповідні розділи щодо цього питання в керівництвах для слідчих і дізнавачів, підручниках, навчальних посібниках, методичні рекомендації.

Останніми роками також не помічено наближення до вирішення названої проблеми, не видано друком якихось помітних робіт на цю тему, а окремі публікації, що час від часу з'являються у періодичних виданнях і матеріалах наукових конференцій як в Україні, так і закордоном, здебільшого мають теоретичний, загальний характер і стосуються лише окремих аспектів вико-

ристання згаданого методу, не розв'язуючи проблеми загалом.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Серед наукових робіт із зазначеної проблематики, автори яких свого часу доволі докладно дослідили основні питання застосування криміналістичного аналізу в кримінальному судочинстві (зокрема, під час розслідування злочинів), слід передусім назвати наукові статті, навчальні та практичні посібники В. Журавля, В. Коновалової, В. Курапки, Е. Локара, Г. Малевські, П. Саукко, Е. Сімакової-Єфремян, Б. Холиста, Д. Цехана, В. Шевчука, В. Шепітька, М. Шепітька, В. Юсупова та ін.¹, які могли б скласти міцне підґрунтя для подальших наукових розвідок. Окрім названих, деякі аспекти криміналістичного аналізу (хоча й не в такому обсязі, а щодо окремих ситуацій і конкретних напрямів

1 Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования : монография. 2-е изд., доп. и перераб. Харьков, 2016. 320 с. ; Шепітько В. Теоретико-методологічна модель криміналістики та її нові напрями. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 3 (25). С. 9—20. DOI: 10.32353/khrife.3.2021.02 (дата звернення: 17.03.2022) ; Шепітько М. В. Концептуальні засади розвитку криміналістики та судових наук. *Архів кримінології та судових наук*. 2020. № 1. С. 89 ; Шепітько В. Ю., Коновалова В. О., Журавель В. А. та ін. Криміналістика : підручник ; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. У 2 т. Т. 1. Харків, 2019. С. 252—254.

застосування) проаналізували як спеціалізованих установ іноземних С. К. Шалі², П. Рані та А. Р. Ранджан³, держав¹¹, так і ООН, що виходять у серії Р. Дрішті⁴, Е. Вілер⁵, Е.-А. Янку⁶, Дж. Петерсон зі співавторами⁷, Р. Гел та Д. Плекас⁸ й багато інших науковців⁹ (зокрема, вітчизняних¹⁰). Відомі також у цьому напрямі фундаментальні методичні праці Е4J («Освіта для правосуддя»)¹².
Поміж робіт вітчизняних науковців із зазначеної проблематики варто звернути увагу на монографії В. В. Тищенко¹³, П. Я. Мінки й К. О. Чаплинського¹⁴,

- 2 Shali S. K. Applicability of Forensic Science in Criminal Justice System in India With Special Emphasis on Crime Scene Investigation. *Medico-Legal Desire Media and Publications, Medico-Legal Reporter, Inaugural Issue*. 2018. 16 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3220169 (дата звернення: 17.03.2022).
- 3 Rana P., Dr. Ranjan A. R. Use of Forensic Science in Investigation of Crimes; a Critical Legal Study. *International Journal of Engineering Science and Computing*. 2020. Vol. 10. Is. No. 7. Pp. 26618—2660. URL: <https://www.ijesc.org/upload/6d9eebad6d19ae821ac2812f4228c380.Use%20of%20Forensic%20Science%20in%20Investigation%20of%20Crimes%20a%20Critical%20Legal%20Study.pdf> (дата звернення: 17.03.2022).
- 4 Drishti R. Analysis Of The Criminal Investigation System And Techniques. *Legal Service India E-Journal — Lawyers*. 2010. URL: <https://www.legalserviceindia.com/legal/article-7501-analysis-of-the-criminal-investigation-system-and-techniques.html> (дата звернення: 17.03.2022).
- 5 Wheeler E. Applications of Forensic Evidence in Criminal Cases. *Themis: Research Journal of Justice Studies and Forensic Science*. 2016. Vol. 4. Art. 12. DOI: 10.31979/THEMIS.2016.0412 (дата звернення: 17.03.2022).
- 6 Iancu E.-A. The Contribution of Forensic Science to Establishing the Truth in Criminal Proceedings. *Athens Journal of Law*. 2019. Vol. 5. Is. 4. Pp. 457—470. DOI: 10.30958/ajl.5-4-6 (дата звернення: 17.03.2022).
- 7 Peterson J., Sommers I., Baskin D., Johnson D. The Role and Impact of Forensic Evidence in the Criminal Justice Process. School of Criminal Justice & Criminalistics, California State University, Los Angeles, 2010. 151 p. URL: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/231977.pdf> (дата звернення: 17.03.2022).
- 8 Gehl R., Plesas D. Introduction to Criminal Investigation: Processes, Practices and Thinking. Justice Institute of British Columbia. New Westminster, BC. 2016. 181 p. URL: <https://press-books.bccampus.ca/criminalinvestigation/> (дата звернення: 17.03.2022).
- 9 Forensic Science Plays a Pivotal Role in the Legal System /Incognito Forensic Foundation. URL: <https://ifflab.org/the-importance-of-forensic-science-in-criminal-investigations-and-justice/> (дата звернення: 17.03.2022).
- 10 Shevchuk V. Innovative principles of forensic support of law enforcement activity: issues of concept formation. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. 2021. 23rd Is. Pp. 7—23. DOI: 10.32353/khrife.1.2021.01 (дата звернення: 17.03.2022).
- 11 Functions, Roles and Duties of Police in General. Ch. 1 / Bureau of Police Research & Development (BPR&D), India. Pp. 1—16. URL: <https://bprd.nic.in/WriteReadData/userfiles/file/6798203243-Volume%202.pdf> (дата звернення: 17.03.2022).
- 12 University Module Series. Organized Crime / United Nations Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/e4j/en/tertiary/organized-crime.html> (дата звернення: 17.03.2022).
- 13 Тищенко В. В. Корыстно-насильственные преступления: криминалистический анализ. Одесса, 2002. 417 с. URL: <https://coolib.com/b/425251-valeriy-vladimirovich-tishchenko-koryistno-nasilstvennyie-prestupleniya-kriminalisticheskij-analiz/read> (дата звернення: 17.03.2022).
- 14 Мінка П. Я., Чаплинський К. О. Тактика розслідування злочинів, вчинених організованими групами та злочинними організаціями : навч. посіб. Дніпропетровськ, 2007. 223 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/p7rzozu.pdf> (дата звернення: 17.03.2022).

а також окремі статті К. В. Калюга¹⁵, К. В. Латиш¹⁶ і деяких інших дослідників, що свідчить про значно менший інтерес українських криміналістів до питань дослідження проблем криміналістичного аналізу.

Мета статті

Полягає у розгляді можливостей застосування методу криміналістичного аналізу для розкриття й розслідуванні злочинів, визначенні проблемних питань і шляхів оптимізації діяльності правоохоронних органів у цьому напрямі.

Викладення основного матеріалу дослідження

Останнім часом науково-технічний прогрес розвивається дуже стрімко: щороку, якщо не щомісяця, з'являються нові технічні засоби й технології, завдяки яким збагачуються та розширюються можливості збирати, накопичувати, передавати, обробляти й використовувати інформацію. Проте найновітнішими надбаннями науково-технічного прогресу у своїй діяльності активно послуговуються не тільки чесні люди, а й злочинці: нехтування цим фактом може значно ускладнити роботу правоохоронців.

Аналіз слідчої практики переконливо демонструє, що на тлі зростання зна-

чуєності інформаційної складової у процесі розслідування збільшилася потреба й у розробленні нових підходів до роботи слідчого з даними, що надходять до нього, насамперед — у цифровому вигляді. У зв'язку із цим учені та працівники правоохоронних органів правильно звертають увагу, що «можна накопичити гігантські масиви інформації, буквально купатися в морі фактів, відомостей та даних — і не зуміти їх використовувати, прийняти на їх основі своєчасні, точні та ефективні рішення»¹⁷ [Тут і далі переклад українською мій.— Авторка.].

Слід зазначити, що поряд із сучасними можливостями в боротьбі зі злочинністю, суттєво збагаченими названими вище чинниками (стрімкий розвиток інформаційних технологій, цифровізація світового простору), появою нових засобів і методів виявлення, фіксування, вилучення слідів злочину, інформації про злочинця, речових доказів, викраденого майна, а також застосуванням їх для доказування у кримінальному провадженні, не менш важливими й незамінними залишаються перевірені часом методи роботи слідчих.

Серед таких методів — криміналістичний аналіз, який цілком упевнено можна визнати одним із тактико-криміналістичних засобів і важливою складовою тактико-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів¹⁸.

Криміналістичний аналіз завжди присутній у діяльності слідчого. Із нього,

15 Калюга К. В. Криміналістичний аналіз особи злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів. *Право України*. 2016. № 12. С. 132—139. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_ukr_12_16/Kaliuha_K_2016_12/ (дата звернення: 17.03.2022).

16 Латиш К. В. Криміналістичний аналіз кіберінструментів вчинення злочинів. *Проблеми законності*. 2021. Вип. 153. С. 165—172. DOI: 10.21564/2414-990X.153.230429 (дата звернення: 17.03.2022).

17 Ackermann V. R., Kurapka V. E., Malewski H., Shepitko V. Schaffung eines einheitlichen europäischen Kriminalistischen Raumes: Die Tätigkeit öffentlicher Organisationen zur Stärkung der internationalen Beziehungen. *Kriminalistik*. 2020. Is. 6. Pp. 355—363.

18 Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця, 2017. С. 64.

власне, і розпочинається будь-яке розслідування, оскільки «вивчення матеріалів кримінальної справи / провадження» неможливе без аналізу всієї наявної інформації, визначення мети, напрямів і тактики проведення подальших слідчих (розшукових) дій.

Щодо важливості й можливостей згаданого методу пізнання слід зауважити наведене далі. Коли ми говоримо про аналіз матеріалів кримінальної справи або провадження, потрібно мати на увазі, що такий аналіз можна здійснювати з різною метою:

- для вирішення питання щодо достатності підстав для початку досудового розслідування;
- для з'ясування слідчої ситуації у кримінальному провадженні після прийняття слідчим справи до свого провадження від іншого слідчого;
- для розв'язання питання про обрання подальшого напрямку розслідування (наприклад, чи одним способом скоєно злочини, чи є ознаки «серії» злочинів; якщо так, про що саме свідчать такі ознаки — якої спрямованості серія злочинів та ін.: так званий метод криміналістичного аналізу оперативної обстановки);
- для вирішення питання про достатність зібраних доказів і їх достовірність під час вирішення питання про завершення розслідування та складання обвинувального акту.

Такий аналіз може проводити прокурор під час здійснення процесуального керівництва розслідуванням, під час вивчення матеріалів кримінального провадження перед затвердженням обвинувального акта, під час підготовки до судового розгляду. Також криміналіс-

тичний аналіз проводить захисник/адвокат, ознайомлюючись із матеріалами кримінального провадження / справи під час розслідування (проведення слідчих (розшукових) дій із підзахисним, завершення слідства), під час підготовки до захисту в суді тощо, а також інші учасники кримінального судочинства.

Утім, поговоримо про значення й можливості криміналістичного аналізу в діяльності слідчого, оскільки саме якісно проведене розслідування визначає можливість подальшої судової перспективи кримінального провадження.

Криміналістичний аналіз є одним із важливих методів роботи й інструментів слідчого, ефективний і водночас доволі простий у використанні, доступний, оскільки завжди знаходиться «при слідчому», який має бути готовим до його застосування. Аналітичні здібності слід визнати професійно необхідними якостями слідчого, без яких його розслідування не буде повним.

Саме за допомогою криміналістичного аналізу матеріалів кримінальної справи / провадження виявляються недоліки розслідування: як окремої або декількох слідчих (розшукових) дій, тактичної операції, оперативно-розшукових заходів, так і організації розслідування загалом.

Розкриття злочину слідчим шляхом не відбувається без криміналістичного аналізу всіх матеріалів справи / кримінального провадження, повноти та якості проведення слідчих дій, їх результатів, отриманих доказів, наявної криміналістично значущої інформації. Під час розслідування нерозкритих злочинів минулих років криміналістичний аналіз є одним з основних методів роботи зі встановлення й затримання злочинців.

Безумовно, що в діяльності слідчого немає і не може бути місця

поняттю «дрібниця». Будь-яка незначна, на перший погляд, деталь — не дрібниця (!), незалежно від того, чи має вона матеріальне (предмет, річ, їх частини тощо) або інше походження (інформація або будь-які дані про людину, її психологічні й характерологічні особливості, звички та ін.), у розслідуванні може стати важливою, набути значення та стати відправною точкою для висування, перевірки або спростування версії, обрання правильного напрямку розслідування або вирішальним доказом у кримінальному провадженні / справі. Саме тому слідчий (як і оперативний працівник) має навчитися розпізнавати можливі зачіпки (деталі), якими б незначними чи малоймовірними вони спершу не здавалися, ретельно їх досліджувати, творчо ставитися до можливостей їх використання з метою встановити всі обставини злочину.

Натомість, як свідчить практика, неврахування або неправильне оцінювання певного факту/обставини, які, на перший погляд, здаються незначущими, неважливими, може призвести до суттєвих ускладнень або інших тяжких наслідків. Ретроспективний аналіз резонансних злочинів, скоєних у минулі роки, може допомогти сучасним дослідникам виробити правильні рекомендації для здійснення криміналістичного аналізу під час розслідування злочинів, скоєних у наш час. Саме тому розглянемо випадки зі слідчої практики минулих років.

Наприклад, у результаті проведеного аналізу матеріалів кримінальної справи так званого одинцовського маніяка, слідчі правильно визначили ймовірне місце проживання злочинця, який скоїв серію жорстоких вбивств хлопчиків у передмісті. За результатами аналізу все свідчило про те, що вбивця — місцевий мешканець. Проте Голов-

кін (радянський і російський серійний вбивця, педофіл, садист, жертвами якого за матеріалами суду стали 11 хлопчиків у період між 1986 і 1992 роками) не потрапив до переліку осіб, які підлягали перевірці, оскільки мав реєстрацію (прописку) у столиці, а список підозрілих осіб складали за даними паспортного столу передмістя. Однак фактично Головкин проживав без реєстрації саме в Одинцовському районі, мав там роботу, житло й гараж, у підвалі якого катував, гвалтував, убивав своїх жертв і розчленовував їх трупи. Отже, нехтування правоохоронцями тією обставиною, що до кола осіб, яких слід було перевірити, мали б потрапити не тільки особи, зареєстровані за місцем проживання в Одинцовському районі, а й ті, що фактично там мешкали, певною мірою загальмувало розслідування, а неналежний криміналістичний аналіз матеріалів справи сприяв загибелі від рук серійного вбивці ще декількох дітей, доки вбивцю не затримали.

Наведемо інший негативний приклад відсутності правильного аналітичного підходу до розслідування. На початку 1990-х років у тому самому регіоні одночасно діяли двоє серійних убивць: згаданий вище Головкин та інший злочинець — Ряховський. Перший обирав жертвами хлопчиків, другий — дорослих чоловіків і жінок, зокрема літніх. Способи скоєння вбивств і сліди на трупах потерпілих різночле різнилися. Проте слідство на певному етапі розслідування дійшло помилкового висновку про те, що всі ці злочини скоїла одна особа.

Навіть доволі давній час помилок, яких слідство припустилося під час розслідування злочинів серійних сексуальних убивць у наведених вище та інших прикладах, і сьогодні доводить необхідність зважати на всі особливості

серійних злочинів, а також підтверджує важливе значення для розслідування належно проведеного криміналістичного аналізу.

Розумова діяльність слідчого (слідче мислення) має свою специфіку, зумовлену сферою застосування й завданнями такої діяльності. Мистецтво розслідування — це значною мірою вміння бачити та розуміти дрібниці. Складність, суперечливість і неабиякий обсяг матеріалу розслідування унеможливають вивчення його без ретельного аналізу. Водночас розуміння усього матеріалу, отриманого в результаті аналізу, досягається завдяки синтезу. Розроблення слідчих версій, планів розслідування, оцінювання доказів — усе це синтетичні утворення. Тут ми цілком солідарні з О. Р. Ратіновим, який зазначає, що слідче мислення потребує гармонійного поєднання аналізу та синтезу¹⁹.

Визначення напрямів і шляхів розкриття злочину передбачає знання про зібрані у кримінальному провадженні / справі докази, наявну криміналістично значущу інформацію, а також недоліки в розслідуванні, що завадили швидкому розкриттю злочину та встановленню злочинця. Для ефективного визначення й розв'язання проблем, що виникають під час розкриття та розслідування злочинів, поряд з іншими використовують метод криміналістичного аналізу, що має передувати синтезу його результатів.

Поле застосування зазначеного методу у правоохоронній діяльності доволі широке. За допомогою криміналістичного аналізу матеріалів кримінальної справи / провадження (або матеріалів, на підставі яких ухвалюють рішення про початок досудового розслідуван-

ня) обирають напрям і здійснюють планування розслідування, виявляють недоліки, яких припустилися під час розслідування: як окремої або декількох слідчих (розшукових) дій, тактичних операцій, оперативно-розшукових заходів, так і організації розслідування загалом.

За належного проведення слідчих дій результати криміналістичного аналізу можуть стати відправною точкою у розкритті злочинів і встановленні злочинців. Цей метод є ефективним, і його потрібно застосовувати на кожному етапі розслідування. Розкриття злочину слідчим шляхом базується саме на детальному аналізі матеріалів кримінальної справи / провадження, що базується на багаторічній слідчій практиці. Особливо важливого значення застосування криміналістичного аналізу набуває під час розслідування нерозкритих злочинів минулих років, де він є одним з основних методів — із нього, власне, розпочинають цю діяльність.

Здійснення криміналістичного аналізу є необхідним також під час розслідування серійних і серійних сексуальних (або сексуально-садистських) убивств, які здебільшого належать до категорії злочинів минулих років, скоєних упродовж тривалого часу (місяців, років, десятиліть), і які доволі часто розкрито випадково. Як свідчить слідча практика, під час розслідування названих злочинів саме завдяки результатам докладного криміналістичного аналізу слідство обирало правильний напрям. Так, прогрес у розслідуванні справи серійного вбивці Міхасевича (протягом 1971—1985 років скоїв 36 убивств жінок та один замах на вбивство у Вітебську, Полоцьку та прилеглий сільській

19 Цит. за: Шепітько В. Ю. Кримінальна психологія: історія становлення та сучасний стан. *Юридична психологія*. 2021. Т. 28. № 1. С. 14—20. DOI: [10.33270/03212801.14](https://doi.org/10.33270/03212801.14) (дата звернення: 17.03.2022).

місцевості, внаслідок чого отримав прізвище «Вітебський душитель») став можливим передусім завдяки аналітичним здібностям слідчого прокуратури Миколи Ігнатовича, який докладно вивчив кримінальні справи про вбивства жінок в області, належно проаналізував наявну інформацію і дійшов правильного висновку щодо вчинення злочинів однією особою. За результатами криміналістичного аналізу М. Ігнатович домогся об'єднання всіх кримінальних справ в одне провадження, після чого розшук злочинця набув організованого характеру та сприяв встановленню й затриманню серійного вбивці²⁰. Ще до практичного застосування для розшуку серійних убивць «психологічного портрета» (уперше використав лікар-психіатр О. Бухановський під час розслідування злочинів серійного вбивці Чикатило), шляхом аналізу матеріалів кримінальної справи, отриманих оперативних даних і повідомлень громадян слідчий М. Ігнатович власноруч склав приблизний портрет серійного маніяка (його зовнішність, рід занять, наявність автівки, причетність до правоохоронних органів), який згодом цілком збігся з характеристиками Міхасевича. Надалі шляхом аналізу матеріалів справи, оперативних та інших даних М. Ігнатович попередив слідчу помилку, дійшовши думки, що вбивця намагається відвернути увагу правоохоронців від Полоцька, де мешкав і працював, надіславши листа від «патріотів Вітебська», і зосередив увагу оперативно-слідчих груп саме на місті Полоцьку.

Практика розслідування серійних сексуальних убивств містить багато інших прикладів результативного застосування методу криміналістичного аналізу. Робота за кримінальною справою серійного маніяка Чикатило (один

із найвідоміших радянських серійних убивць, з 1978 до 1990 року скоїв 53 доведених убивства: 21 хлопчика у віці від 7 до 16 років, 14 дівчаток у віці від 9 до 17 років і 17 старших дівчат і жінок) розпочалася з аналізу способу життя жертв злочинця. Слідство з'ясувало важливі деталі: з-поміж усіх убитих (молодих жінок і дітей) лише двох дівчат вважали соціально благополучними. За результатами опитувань сотень свідків установили, що жертви найчастіше потрапляли на очі маніякові на приміських авто- і залізничних вокзалах. Так визначилася тактика розшуку, і саме у цьому напрямі слідчі й оперативні працівники зосередили свої зусилля. Згодом, коли справа зайшла у глухий кут, саме аналітичні здібності та практичний досвід керівника слідчої групи І. Костоева дали змогу знову запідозрити та зрештою затримати Чикатило.

Криміналістичний аналіз серії умисних вбивств також сприяв установленню важливої особливості іншого вбивці — Кузнєцова (радянського й російського серійного вбивці, який 1991–1992 року вбив 10 дівчат і жінок у віці від 15 до 30 років), що дотримувався певного стереотипу у виборі своїх жертв. Саме цю обставину врахували під час організації та проведення оперативно-розшукових заходів.

На жаль, доволі й недоліків, пов'язаних із неналежним застосуванням розглядуваного методу. В обвинувальному висновку за справою згаданого вище одинцовського маніяка Головкина зазначено, що на початковому етапі кримінальні справи розслідували розрізнено, без урахування конкретної обстановки, оцінювання доказів і аналізу [Виділено мною.— Авторка.] наявних даних. Свої висновки слідчо-оперативні працівники обґрунтовували припущеннями

20 Кримінальна справа № 18/58404-86 з обвинувачення Г. М. Міхасевича.

або аналогіями наявної практики розкриття тяжких злочинів, що ускладнило пошук злочинця.

Швидкість розкриття злочину безпосередньо залежить від аналізу матеріалів кримінальної справи / провадження та його результатів. На користь цієї тези свідчить такий приклад. Під час розслідування справи «заслуженого вчителя» Слівко (радянський серійний вбивця та педофіл, у період з 1964 по 1985 роки вбив 7 хлопчиків і підлітків, що були його вихованцями), слідство зацікавилася його особою лише після зникнення сьомого підлітка — останньої жертви вбивці (липень 1985 року), хоча за умов належної оцінки того факту, що всі жертви відвідували популярний у дітей туристичний клуб «ЧерГід» («Через гори і долини»), було б логічним одразу розпочати пошук саме звідти. Під час розслідування припустилися цілої низки помилок: якщо б розпочали одразу з клубу; якщо б із дітьми працював слідчий, а не працівники міліції, які не мали досвіду й не знали особливостей опитування дітей; якщо б допитали Слівка одразу після отримання відомостей, що керівник клубу фільмує дивні стрічки про удушення; якби одразу провели у приміщенні клубу обшук, то виявили б сотні метрів кіноплівки й безліч фотографій, що цілком викривали злочинця, і т. ін. Отже, за умов належної організації роботи за результатами криміналістичного аналізу для розкриття злочину знадобилося б не 22 роки, а набагато менше, а життя численних жертв маніяка можна було б урятувати: адже після арешту Слівко зізнав-

ся у скоєнні злочинів, показав місця вбивств і поховання останків жертв²¹.

Убачаємо, що важливе значення криміналістичного аналізу у процесі розслідування не лише названих тут видів злочинів, а й будь-яких інших полягає також у тому, що, окрім організаційного та пізнавального аспектів (установити необхідність і послідовність проведення слідчих дій, оперативно-розшукових заходів тощо), цей метод дає змогу виявити всі недоліки/помилки розслідування, визначити заходи з їх усунення та запобігання у майбутньому. Для цього слідчий має знати про цей метод, розуміти його сутність, значення, місце у встановленні обставин події та належно застосовувати у своїй повсякденній діяльності із розслідування злочинів.

Для ефективного використання криміналістичного аналізу, окрім практичного досвіду, залежно від категорії злочину, напряду й мети застосування, очікуваних результатів, слідчому, працівникам оперативних підрозділів, експертам, прокурорам — процесуальним керівникам потрібно мати певні знання.

Зокрема, для серійних сексуальних убивств характерні певні особливості, що відрізняють їх від інших убивств, зокрема скоєних через сексуальні мотиви. Тому їх розслідування слід здійснювати з урахуванням таких особливостей. Це також стосується і криміналістичного аналізу. Слушно зазначено, що «методологічну основу криміналістичного аналізу складають знання кримінології, кримінального права, теоретичних основ криміналістики»²².

21 Александренко О. В., Женунтій В. І. Криміналістичне забезпечення розслідування серійних сексуальних вбивств. *Social function of science, teaching and learning : Abstracts of XIII International Scientific and Practical conference*. December 14–17, 2020. Bordeaux, France. Pp. 179–183. URL: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/XIII-Conference-14-17-BordeauxFrance-book.pdf> (дата звернення: 17.03.2022).

22 Шепітько В. Ю., Коновалова В. О., Журавель В. А. та ін. Зазнач. твір.

Ми оцінюємо позитивно, що впровадження сучасних аналітичних технологій (зокрема, криміналістичного аналізу) у правоохоронну діяльність визнано необхідним. Водночас слід зважати на те, що, попри інтерес науковців і практиків до методу криміналістичного аналізу, така діяльність потребує наявності фахівців-аналітиків, яких слід підготувати, навчити усіх тонкощів цієї роботи, забезпечити відповідними технічними та програмними засобами тощо. Нашу думку влучно підсумовує зроблений видатним криміналістом В. П. Колмаковим умовивід: *«Недоліки слідства зумовлено передусім слабкою теоретичною підготовкою наших слідчих кадрів і, зокрема, слабким, а інколи і цілковитим незнанням криміналістики. Цим самим зумовлено і той факт, що методичні посібники, у яких узагальнено слідчу практику, залишаються без необхідної уваги... Криміналістика потребує, щоби криміналіст-практик, слідчий опанував усе різноманіття знань, необхідних для збирання й дослідження доказів... Оснащена різноманітними знаннями криміналістика, вивчаючи способи скоєння злочинів і узагальнюючи досвід слідчої роботи, має вказувати слідчому правильний шлях до розкриття злочинів і викриття злочинців»*²³.

Необхідно також зважити на те, що подальший розвиток методу криміналістичного аналізу спрямовано на перспективу: ця робота потребує зусиль не однієї людини й певного часу — так само, як фахівці мають належно та правильно інтерпретувати здобуті результати, щоби надалі успішно застосувати їх на практиці. Потім слід оцінити результати практичного застосування зазначеного методу, виявити його можливі слабкі сторони. Варто також ура-

ховувати можливі проблеми з підготовкою фахівців-аналітиків, розробленням відповідного програмного й методичного забезпечення, а також час, потрібний для створення ефективної системи криміналістичного аналізу, її дієвого запровадження, апробування на практиці, оцінювання здобутих результатів та, за потреби, вжиття заходів для вдосконалення цього методу.

Саме тому, попри важливість використання в боротьбі зі злочинністю сучасних та ефективних аналітичних методів і методик із досвіду й практики зарубіжних правоохоронних органів, слід також застосовувати апробовані вітчизняною слідчою практикою методи, які (у разі правильного їх застосування) також можуть сприяти успіху в розслідуванні. Одним із таких методів є саме криміналістичний аналіз. До того ж він доволі простий у застосуванні, не потребує від слідчого особливих здібностей, окрім здатності до аналітики.

Висновки

Використання криміналістичного аналізу потребує поінформованості про його можливості — зокрема, певного рівня знань і навичок застосування цього методу під час розслідування, набуття досвіду послуговування його результатами на практиці, а також відповідних літератури й методичних рекомендацій і доступу до них усіх працівників правоохоронних органів, які займаються розкриттям та розслідуванням злочинів.

Оскільки такої літератури бракує, зацікавлені державні органи й установи (МВС, Нацполіція, ДБР, Офіс Генпрокурора України та ін.) мають якнайшвидше вжити відповідних заходів із залученням необхідного наукового потенціалу

²³ Колмаков В. П. Больше внимания криминалистике : сб. науч. тр. : к 100-лет. со дня рожд. учен.-криминалист. ; сост.: В. В. Тищенко, О. П. Ващук. Одесса, 2013. С. 11, 15.

для проведення відповідних досліджень і підготовки практичних рекомендацій з використання криміналістичного аналізу з метою забезпечити належні умови для ефективного розкриття та розслідування злочинів.

Problematic Issues on the Use of Forensic Analysis During Investigation of Crimes

Olena Aleksandrenko

The article purpose is to consider possibilities of applying the method of forensic analysis in the detection and investigation of crimes, to identify problematic issues and ways of optimizing the specified activity of law enforcement agencies. Particular attention is paid to the directions and possibilities of using forensic analysis for the detection and investigation of crimes. Positive examples of the use of forensic analysis in investigative practice for the purpose of uncovering and investigating crimes are presented, as well as the shortcomings of this method are outlined. The effectiveness of the considered method and its availability are noted. The necessity of using forensic analysis in combination with other analytical methods is substantiated. Problematic issues of the application of the method of forensic analysis are identified, ways of solving them are proposed. The need for proper methodical support for the use of forensic analysis in the investigation of crimes was noted. Attention is focused on the fact that the use of forensic analysis requires awareness of its possibilities, in particular, a certain level of knowledge and skills in applying this method during an investigation, gaining experience in using its results in practice, as well as relevant literature and methodological recommendations and access to them by all employees of law enforcement agencies engaged in the detection and investigation of crimes. The need for a comprehensive solution to the problem of methodological support for the use of forensic analysis by all interested state bodies with the involvement of the necessary scientific potential

for conducting relevant research and preparing practical recommendations in order to ensure the proper conditions for effective detection and investigation of crimes is emphasized.

Keywords: *criminalistics; forensic analysis; investigation of crimes; methodological support; serial murders; sexual maniacs; investigative leads.*

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному чи некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізованні даних, рішенні про публікацію чи підготовку рукопису.

Учасники

Авторка внесла свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і бере на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Авторка заявляє, що у неї відсутній конфлікт інтересів.

References

- Ackermann, V. R., Kurapka, V. E., Malewski, H., Shepitko, V. (2020). Schaffung eines einheitlichen europäischen Kriminalistischen Raumes: Die Tätigkeit öffentlicher Organisationen zur Stärkung der internationalen Beziehungen. *Kriminalistik*. Is. 6.
- Aleksandrenko, O. V., Zhenuntii, V. I. (2020). Kryminalistychne zabezpechennia rozsliduvannia seriinykh seksualnykh vbyvstv [Forensic support for the investigation of serial sexual murders]. *Social function of science, teaching and learning : Abstracts of XIII International Scientific and Practical conference*. December 14–17, 2020. Bordeaux, France. URL: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/XIII-Conference-14-17-BordeauxFrance-book.pdf> [in Ukrainian].
- Chornous, Yu. M. (2017). *Kryminalistychne zabezpechennia rozsliduvannia zlochyv*

- [Forensic support for the investigation of crimes]: monografia. Vinnytsia [in Ukrainian].
- Drishti, R. (2010). Analysis Of The Criminal Investigation System And Techniques. *Legal Service India E-Journal – Lawyers*. URL: <https://www.legalserviceindia.com/legal/article-7501-analysis-of-the-criminal-investigation-system-and-techniques.html>.
- Forensic Science Plays a Pivotal Role in the Legal System* /Incognito Forensic Foundation. URL: <https://ifflab.org/the-importance-of-forensic-science-in-criminal-investigations-and-justice/>.
- Functions, Roles and Duties of Police in General*. Ch. 1 / Bureau of Police Research & Development (BPR&D), India. URL: <https://bprd.nic.in/WriteReadData/userfiles/file/6798203243-Volume%202.pdf>.
- Gehl, R., Plecas, D. (2016). *Introduction to Criminal Investigation: Processes, Practices and Thinking*. Justice Institute of British Columbia. New Westminster, BC. URL: <https://pressbooks.bccampus.ca/criminalinvestigation/>.
- Iancu, E.-A. (2019). The Contribution of Forensic Science to Establishing the Truth in Criminal Proceedings. *Athens Journal of Law*. Vol. 5. Is. 4. DOI: 10.30958/ajl.5-4-6.
- Kaliuha, K. V. (2016). *Kryminalistychnyi analiz osoby zlochyntsia yak element kryminalistychnoi kharakterystyky zlochyntiv* [Forensic analysis of the identity of the criminal as an element of the forensic characteristics of crimes.]. *Pravo Ukrainy*. № 12. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_ukr_12_16/Kaliuha_K_2016_12/ [in Ukrainian].
- Kolmakov, V. P. (2013). *Bolshe vnimaniia kriminalistike* [More focus on criminalistics]: sb. nauch. tr. : k 100-let. so dnia rozhd. uchen.-kriminalist. ; sost.: V. V. Tishchenko, O. P. Vashchuk. Odessa [in Russian].
- Konovalova, V. E. (2016). *Ubiistvo: iskusstvo rassledovaniia* [Murder: The Art of Investigation]: monografiia. 2-e izd., dop. i pererab. Kharkov [in Russian].
- Latysh, K. V. (2021). *Kryminalistychnyi analiz kiberinstrumentiv vchynennia zlochyntiv* [Forensic analysis of cyber tools for committing crimes]. *Problemy zakonnosti*. Vyp. 153. DOI: 10.21564/2414-990X.153.230429 [in Ukrainian].
- Minka, P. Ya., Chaplynskyi, K. O. (2007). *Taktyka rozsliduvannia zlochyntiv, vchynenykh orhanizovanyimi hrupamy ta zlochyntnyimi orhanizatsiiamy* [Tactics of investigating crimes committed by organized groups and criminal organizations]: navch. posib. Dnipropetrovsk. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/p7rzozu.pdf> [in Ukrainian].
- Peterson, J., Sommers, I., Baskin, D., Johnson, D. (2010). *The Role and Impact of Forensic Evidence in the Criminal Justice Process*. School of Criminal Justice & Criminalistics, California State University, Los Angeles. URL: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/231977.pdf>.
- Rana, P., Dr. Ranjan, A. R. (2020). Use of Forensic Science in Investigation of Crimes; a Critical Legal Study. *International Journal of Engineering Science and Computing*. Vol. 10. Is. No. 7. URL: <https://www.ijesc.org/upload/6d9eebad6d19ae821ac2812f4228c380.Use%20of%20Forensic%20Science%20in%20Investigation%20of%20Crimes%20a%20Critical%20Legal%20Study.pdf>.
- Shali, S. K. (2018). Applicability of Forensic Science in Criminal Justice System in India With Special Emphasis on Crime Scene Investigation. *Medico-Legal Desire Media and Publications, Medico-Legal Reporter, Inaugural Issue*. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3220169.
- Shepitko, M. V. (2020). Kontseptualni zasady rozvytku kryminalistyky ta sudovykh nauk. *Arkhiv kryminolohii ta sudovykh nauk*. № 1 [in Ukrainian].
- Shepitko, V. (2021). Teoretyko-metodolohichna model kryminalistyky ta yii novi napriamy [Theoretical and methodological model of criminology and its new directions.]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 3 (25). DOI: 10.32353/khrife.3.2021.02 [in Ukrainian].
- Shepitko, V. Yu. (2021). *Kryminalna psykhologhiia: istoriia stanovlennia ta suchasnyi stan* [Conceptual foundations of the development of criminology and forensic sciences]. *Yurydychna psykhologhiia*.

- Т. 28. № 1. DOI: 10.33270/03212801.14 [in Ukrainian].
- Shepitko, V. Yu., Konovalova, V. O., Zhuravel, V. A. ta in. (2019). *Kryminalistyka* [Criminalistics]: pidruchnyk ; za red. prof. V. Yu. Shepitka. U 2 t. T. 1. Kharkiv [in Ukrainian].
- Shevchuk, V. (2021). Innovative principles of forensic support of law enforcement activity: issues of concept formation. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. 23rd Is. DOI: 10.32353/khrife.1.2021.01.
- Tishchenko, V. V. (2002). Korystno-nasilstvennyye prestupleniia: kriminalisticheskii analiz [Acquisitive and violent crimes: A forensic Analysis.]. Odessa. URL: <https://coollib.com/b/425251-valeriy-vladimirovich-tishchenko-koryistno-nasilstvennyie-prestupleniya-kriminalisticheskiiy-analiz/read> [in Russian].
- University Module Series. Organized Crime / United Nations Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/e4j/en/tertiary/organized-crime.html>.
- Wheeler, E. (2016). Applications of Forensic Evidence in Criminal Cases. *Themis: Research Journal of Justice Studies and Forensic Science*. Vol. 4. Art. 12. DOI: 10.31979/THEMIS.2016.0412.

Александренко, О. (2022). Проблемні питання використання криміналістичного аналізу під час розслідування злочинів. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 2 (27). С. 76—88. DOI: 10.32353/khrife.2.2022.06.